

STRESZCZENIE

Miasto przyjazne dzieciom

Zasady i sposoby kształtowania przestrzeni miejskiej
z uwzględnieniem potrzeb, perspektywy i roli dzieci

Praca doktorska z dziedziny: Architektura i Urbanistyka

Autorka pracy: mgr inż. arch. Helena Szewiola

Promotor pracy: dr hab. inż. arch. Krzysztof Kafka, prof. PŚ

Celem niniejszej dysertacji jest identyfikacja potrzeb, perspektywy i roli dzieci w przestrzeni miejskiej oraz wskazanie zakresów, w jakich aspekty te powinny wpływać na procesy planowania i projektowania przestrzeni miejskich. W ramach nadrzędnego celu autorka zbadła zapisy dokumentów kierunkowych i strategicznych pod kątem uwzględnienia potrzeb i perspektywy dzieci, wyszczególniła przestrzenie miejskie, z których korzystają dzieci oraz przeanalizowała sposoby korzystania z nich. Na podstawie wielu źródeł i badań własnych wskazała na odmienność perspektywy dzieci i wynikające z niej odmienne potrzeby. Dalsza część pracy stanowi szczegółową charakterystykę cech i elementów przestrzeni miejskiej pod kątem kryteriów *child friendly*. Autorka definiuje obszary oraz zakresy udziału dzieci jako odrębnej grupy użytkowników w procesach projektowania urbanistycznego oraz planowania przestrzennego oraz wskazuje narzędzia i metody służące włączaniu dzieci w procesy kształtowania przestrzeni miejskiej.

Rozdział pierwszy zawiera uzasadnienie wyboru tematu pracy; autorka dowodzi, że współczesne miasta powinny mieć wzgląd na potrzeby wszystkich użytkowników, w tym dzieci, których żyje w miastach coraz więcej i których odrębna perspektywa jest na tyle wartościowa, że jej uwzględnienie przyczynia się do poprawy dobrostanu wszystkich użytkowników przestrzeni miejskich. Następnym aspektem jest analiza stanu wiedzy i konstatacja, że koncepcja miasta przyjaznego dzieciom jest zjawiskiem dość nowym, ale o dużej dynamice rozwoju. Autorka wskazuje na konieczność uświadomienia i identyfikacji potrzeb, perspektywy i roli dziecka w przestrzeni miejskiej, oraz konsekwentne uwzględnienie tych aspektów w procesach planowania i projektowania przestrzeni miejskich. Określa również zakres merytoryczny rozprawy, a także definiuje kluczowe dla pracy pojęcia. Formułuje tezy i pytania badawcze oraz przedstawia szereg metod oraz własnych badań, mających posłużyć do udowodnienia założonych tez i wyciągnięcia wniosków.

Rozdział drugi ukazuje interdyscyplinarne powiązania problemu badawczego. Przedstawiony rys historyczny ma na celu prześledzenie ewolucji postrzegania potrzeb i roli dziecka w społeczności, z perspektywy relacji z przestrzenią miejską. Na podstawie dostępnych źródeł autorka dowodzi, że przez wiele wieków dzieciństwo nie było traktowane jako okres życia o specjalnym statusie czy potrzebach, a tylko jako przygotowanie do dorosłości, zatem zainteresowanie dzieckiem było niewielkie. Nawet pojawienie się naukowej refleksji o konieczności i pożytku wychowania nie wpłynęło w praktyce na zmianę w traktowaniu i codzienności dzieci. Podobny mechanizm został zaobserwowany podczas dokonanej przez autorkę analizy poszczególnych dziedzin. Podmiotowość dziecka jest przypisana do współczesności, a samo dostrzeżenie dziecka jak odrębnego fizycznie i mentalnie bytu oraz określenie jego potrzeb wobec przestrzeni miejskiej miało miejsce niewiele wcześniej. Stwierdzono, że w porównaniu z innymi dziedzinami urbanistyka i planowanie przestrzenne niewystarczająco uwzględniają dzieci jako odrębną grupę użytkowników.

Rozdział trzeci przedstawia interpretację potrzeb, perspektywy i roli dziecka w przestrzeni miejskiej w dokumentach programowych i kierunkowych o zasięgu europejskim lub ogólnosiwiatowym. Autorka skupia uwagę na wyzwaniach, do których odnoszą się dokumenty oraz ich wytyczne, a także na stopień uwzględnienia potrzeb grup wrażliwych, w tym dzieci, w przestrzeni miejskiej. Wykazuje, że potrzeby dziecka względem przestrzeni miejskiej nie są w większości dokumentów traktowane priorytetowo. Wynika z tego przede wszystkim konieczność zmiany sposobu myślenia o miastach i jego użytkownikach, a co za tym idzie bardziej konsekwentnego rozpoznawania i zaspokajania potrzeb grup wrażliwych i defaworyzowanych. Uwzględnienie potrzeb dzieci przynosi korzyści całej społeczności.

Rozdział czwarty skupia się na analizie koncepcji i idei miejskich. Twórcom tych idei często przyświeca dążenie do stworzenia lepszych warunków życia. Każda z koncepcji ma inną perspektywę i akcentuje inny priorytet w dążeniu do realizacji tego postulatu, każda zawiera wartościowe elementy, które w jakimś stopniu mogą mieć korzyść także dla dzieci. Należą do nich m.in. równość w dostępie do zasobów, inkluzywność, optymalizacja przestrzeni miejskich, tworzenie struktur miasta zrównoważonego i mechanizmów partycypacyjnych, bezpieczeństwo czy budowanie więzi społecznych. Założenia te dotyczą wszystkich użytkowników miast, jednak tylko koncepcja *miasta przyjaznego dzieciom* stawia dziecko i jego potrzeby w centrum uwagi.

Rozdział piąty stanowi szczegółową i ustrukturyzowaną charakterystykę potrzeb, perspektywy i roli dziecka w przestrzeni miejskiej i obejmuje identyfikację potrzeb dziecka względem przestrzeni miejskiej, a także analizę cech przestrzeni *child friendly* oraz wybranych elementów przestrzeni miejskiej. Autorka wskazuje sposoby identyfikacji potrzeb oraz analizuje istniejące koncepcje pod kątem uwzględnienia potrzeb dzieci w przestrzeni miejskiej. Definiuje pojęcie *child friendliness* oraz określa czynniki wpływające na spełnienie tego kryterium w odniesieniu do sposobu planowania i projektowania przestrzeni miejskich; następnie systematycznie analizuje kolejne elementy przestrzeni miejskich pod kątem cech, które mogą być ułatwieniem bądź przeszkodą dla korzystających z nich dzieci.

Rozdział szósty podejmuje temat partycypacji i uczestnictwa dzieci w procesach i procedurach planistycznych. Autorka wskazuje na powolny, acz niewystarczający wzrost świadomości dotyczącej znaczenia współdziałania dzieci w kształtowaniu przestrzeni miejskich, a także na konieczność adaptowania procesów i procedur dla dzieci, dostosowanych do ich percepcji, perspektywy i możliwości. Określa także różnice w partycypacji dzieci i dorosłych. Wymienia poziomy partycypacji oraz szanse i zagrożenia każdego z nich pod kątem udziału dzieci. Naświetla, że działania partycypacyjne z udziałem dzieci nie mogą ograniczać się do powierzchownych działań, powinny z kolei przekładać się na realne rozwiązania. Poza korzyścią wynikającą z uwzględnienia perspektywy dzieci, partycypacja buduje w dzieciach poczucie sprawczości i kształtuje postawy prospołeczne.

Podsumowanie dysertacji stanowi szereg wniosków, wynikających z przeprowadzonych przez autorkę analiz i badań, które potwierdziły prawdziwość przyjętej tezy. Odpowiedziano także na pytania badawcze i wskazano możliwe kierunki dalszego rozwoju badań.

Ostatnią częścią dysertacji jest aneks, który zawiera wyniki warsztatów, ankietyzacji i wywiadów przeprowadzonych przez autorkę w ramach niniejszej dysertacji. W całość zaangażowane było ponad 1000 dzieci. Ich opinie, obserwacje i potrzeby zostały bezpośrednio uwzględnione i miały wpływ na każdą z części rozprawy.